

Visoki jubilej najstarejše literarne revije

V *Enciklopediji Slovenije* lahko preberemo, da je na nastanek Sodobnosti leta 1933 vplivala kriza Ljubljanskega zvona. Po mnenju nekaterih sodelavcev naj Ljubljanski zvon ne bi dovolj radikalno branil narodnosti in svobode duha pred dogmatično miselnostjo ter se dovolj odločno zavzemal za pravičnejši družbeni red. Nastanku Sodobnosti je torej botrovala za tisti čas napredna, socialno usmerjena miselnost, ki so jo poosebljali prvi trije uredniki: Josip Vidmar, Ferdo Kozak in Stanko Leben. Po devetih letih je revija zaradi vojne prenehala izhajati in se pod uredništvom Juša Kozaka in nato Ferda Kozaka ponovno prebudila leta 1946 kot *Novi svet*, ki se je leta 1953 preimenoval v *Našo sodobnost*, ta pa leta 1963 nazaj v *Sodobnost*. V sedemdesetih letih izhajanja je revija krmarila med kopico različnih čeri, od politike poslušnega uredništva pod vodstvom Borisa Ziherla do upornišтва leta 1964, ko je uredništvo s 64 književniki in publicisti nasprotovalo ukinitvi *Perspektiv* ter tako sprožilo uredniško krizo, zamenjavo urednika in uredniškega odbora. Nobenega dvoma ni, da so v domala tričetrstoletja dolgi zgodovini revije najopaznejši pečat njeni vsebinski usmerjenosti vtisnili glavni uredniki. Doslej se jih je izmenjalo deset: Josip Vidmar, Ferdo Kozak, Stanko Leben, Juš Kozak, Boris Ziherl, Drago Šega, Dušan Pirjevec, Mitja Mejak, Ciril Zlobec, od leta 1999 pa je glavni urednik revije Evald Flisar. Gospod Ciril Zlobec je revijo urejal neverjetnih 30 let. Sedanji urednik je skromnejši; po sprejemu funkcije je izjavil, da ima v življenju pametnejše opravke, kot da bi Sodobnosti posvetil pol življenja; največ, kar je mogoče pričakovati od njega, je, da jo bo urejal 28, v najboljšem primeru 29 let.

V preteklosti je urednike vplivnih revij in časopisov postavljala ali vsaj blagoslavljal oblast. Od leta 1991 ni več tako. Sedanjega urednika je pred sedmimi leti soglasno imenoval 23-članski uredniški odbor pod vodstvom glavnega urednika Cirila Zlobca in odgovornega urednika Franceta Vurnika. Nedolgo zatem je nekoč ugledna Državna založba Slovenije drzno oznanila spremembo in se po več kot štiridesetih letih odrekla nadaljnjemu izdajanju revije. Vrgla jo je, skoraj dobesedno, na cesto. Novi glavni urednik, ki je kot svetovni popotnik vaje nepredvidenih, kot dramatik pa tudi dramatičnih zapletov, se ni vznemirjal; zavetje za revijo je hitro našel pri Cankarjevi založbi in njenem takratnem direktorju, zdaj pokojnem Jožetu Korinšku. A le nekaj let pozneje je znova zaškripalo: Cankarjevo založbo je prevzela Založba Mladinska knjiga. Njen direktor gospod Milan Matos je bil več kot pripravljen sprejeti revijo pod streho, vendar je uredniški odbor presodil, da

večna odvisnost od drugih in utesnjenost znotraj programov velikih založb Sodobnosti ne zagotavlja optimalnih možnosti za razvoj, zato je nekaj njegovih članov ustanovilo društvo Sodobnost International. To izdaja revijo od leta 2004. Vzporedno razvija tudi vse bolj razvejan knjižni program. In tako se krog dopolnjuje; prvo Sodobnost je izdajala neprofitna Slovenska književna zadruga, sedanjio Sodobnost izdaja neprofitno društvo, katerega poglobitni namen je spodbujanje, izdajanje in širjenje najsodobnejše misli in kakovostne literature. Društev ni mogoče prevzeti, zato je Sodobnost zdaj varna.

Nesporno dejstvo je, da je bila Sodobnost vsa dolga desetletja odprta za vse generacije in vse estetske smeri. Posebno pozornost je namenjala odkrivanju, spodbujanju ter vodenju novih in mladih avtorjev. Ni pretirano reči, da je Sodobnost v literarno orbito lansirala skoraj vse pomembnejše slovenske avtorje druge polovice 20. stoletja.

Primerjalna študija svetovnih literarnih revij je že pred leti pokazala, da se njihova naklada kjer koli na svetu, tudi v državah, ki imajo 100 milijonov ali več prebivalcev, suče v povprečju okoli 1000 izvodov. (Izjema so bile revije v nekdanji Sovjetski zvezi, ki so po uradnem dekretu dosegale vrtooglave naklade.) Nobenemu sociologu kulture še ni uspelo prepričljivo odgovoriti na vprašanje, zakaj je tako. Seveda so na revije naročene tudi knjižnice, univerze, šole in druge javne ustanove, zato jih bere veliko več ljudi. Še zmeraj pa govorimo o številkah, ki še zdaleč ne dosegajo naklade, recimo, Slovenskih novic. Zato bi morda kateri od novodobnih slovenskih ekonomskih gurujev predlagal, da je treba literarne revije ukiniti. Toda revije še kar naprej izhajajo, celo v tako revnih državah, kot je Bangladeš, kjer jih je celo več kot pri nas. In skoraj povsod jih pri življenju ohranjajo državne subvencije ali sponzorska sredstva. Zakaj? V čem je izjemni pomen literarnih revij za duhovno zdravje jezikovnih in nacionalnih skupnosti?

Na to vprašanje je dr. Vasko Simoniti, minister za kulturo, na slovesni akademiji ob 70-letnici Sodobnosti v Cankarjevem domu odgovoril takole: "Sedemdeseti letnik Sodobnosti, revije za književnost in kulturo, ki se začena z letom 2006, govori o visokem jubileju, ki je za podobne publikacije zelo redek, pri nas še posebej. Med drugim priča o tem, da je revija s svojo fiziognomijo privlačila cele rodove piscev in danes predstavlja eno najizrazitejših revij v pluralni podobi slovenske revijalistike ... To preprosto dejstvo se mi zdi v času, ko javna občila tako literaturi kot kulturi posvečajo vse manj pozornosti, še posebej pomembno. Glede na ta naraščajoči pomen si bomo prizadevali, da v prihodnje zagotovimo revijam, posebno osrednjim, ki so zelo profilirane in tehtne in so osredotočene na sodobna vprašanja kulture in literature, večjo podporo. Na svojih straneh namreč objavljajo

globlje analize kulture [...] in [...] literarna besedila, katerih avtorji znajo zaslutiti utrip časa in novih idej in so na daljši rok tisti, ki vendarle postavljajo merila in izražajo vrednote ne samo na ožjem literarnem, marveč tudi širšem družbenem področju. Ob tem pa bi rad opozoril vsaj še na eno vlogo, ki jo opravljajo revije. To je vloga v zvezi s slovenskim jezikom. Prav revije te vrste so priložnost za to, da se slovenščina izrazi v svoji vrhunsko kreativni podobi, pri kateri lahko občudujemo njeno zmožnost za inovacijo, razvoj in vse tisto, kar slovensko govorečemu posamezniku omogoča, da poimenuje stvari in pojme modernega sveta po svoje, neredko specifično in enkratno, po meri slovenskega duha in domišljije. Gre za jezikovno ustvarjalnost, ki je največje jamstvo za nadaljnji obstoj in razvoj slovenščine."

O vlogi revije, kakršna je Sodobnost, je na slovesni akademiji spregovoril tudi glavni urednik Evald Flisar. Povedal je, da se stvari od leta 2001, ko se je revija otresla socialističnega štetja letnikov in vzpostavila kontinuiteto med predvojno in povojno Sodobnostjo, niso prav nič spremenile, zato je citiral nekaj temeljnih misli iz uvodnika, ki ga je objavil v prvi številki letnika 2001. Med drugim je dejal: "Še nikoli se ni življenje spremenilo tako radikalno v tako kratkem času kot v zadnjih petnajstih letih. Kvantitativna eksplozija medijev, trivializacija ali politizacija interesov (ali oboje hkrati), inflacija (in z njo razvrednotenje) besede, globalizacija informacijskega omrežja, razduhovljenje, ki spremlja razmah porabništva in kapitalizma, ne nazadnje pa tudi demokratična razpršitev političnih teženj – vse to pomeni, da "revija za književnost in kulturo" ne more nikoli več biti podobna ničemur od tistega, kar je bila. Težko si je danes predstavljati, da bi, recimo, literarna revija sprožila sporno javno debato o pomembnem družbenem ali nacionalnem vprašanju, preden bi to naredili politično naravnani mediji. Še teže si je (v demokraciji in v posledičnem zmanjšanju "nacionalnih" problemov v rešljive iritacije) predstavljati, da bi kakršno koli pomembno vprašanje, ki bi ga prva postavila ta ali ona revija, dobilo "vseslovenske" razsežnosti brez pomoči dnevnega tiska in televizije.

Če torej revija ne more več biti, kar je do nedavnega še lahko bila, kaj sploh je lahko v času, ko se za našo pozornost poteguje tisočkrat več skušnjav in izzivov kot pred petnajstimi leti, da o času pred drugo svetovno vojno ne govorimo? Kolikor je vprašanje po svoje zapleteno, toliko je odgovor preprostejši. Razbremenjena dolžnosti, da je tudi tisto, čemur po svoji naravi sploh ni namenjena, se lahko revija posveti svojim praviim ciljem in z njimi globljemu poslanstvu. Definirati to poslanstvo z besedami, ki v današnjem času splošne naveličanosti in cinizma ne bi zveneale naivno, pa utegne terjati nekaj več spretnosti, kot je premorem.

Dobra volja na svečani akademiji ob 70-letnici revije v Cankarjevem domu: dr. Vasko Simoniti, minister za kulturo, dr. Janez Drnovšek, predsednik Republike Slovenije, Evald Flisar, glavni urednik Sodobnosti.

Bili so časi, ko je Sodobnost govorila tudi v jeziku politike, vendar upravičeno le takrat, ko je politična opcija bila samo ena in se je bilo treba upreti njenim ekscesom. Govoriti v jeziku politike danes, ko so politične pcije enakovredne in uspešne pač toliko, kolikor pozornosti in zaupanja si znajo pridobiti, bi pomenilo, da je Vidmarjeva "duhovna služba narodu" postala "politična služba" in Sodobnost bi se prvič v času svojega življenja izneverila sama sebi. Ne glede na to, katero opcijo bi zastopala, bi bila samo pol-Sodobnost. Naj ostane cela Sodobnost. Kot pravi Cynthia Ozick v nekem svojem eseu: "Politika se začne pri postavkah; domišljija jih išče." Na drugem mestu v istem eseu pravi: "Domišljija je po definiciji, po naravi svoboda in neodvisnost." Zato naj Sodobnost ostane zavezana domišljiji, ne le domačih, tudi tujih piscev. Ne tistih, ki nam skušajo nekaj dopovedati, ampak takih, ki nas na poti iskanja osebnih in splošnih resnic znajo zvabiti s sabo. Ki nas znajo posvariti tako pred tujimi grožnjami kot pred našo lastno neumnostjo in slepoto. Ki si upajo spregovoriti o splošno sprejetih resnicah drugače. Ki nas znajo (čeprav to ni njihov namen) tudi še kaj naučiti. Ki znajo – bodisi v poeziji, prozi ali dramatik – osvetliti temne lise v našem polju vidnosti. Ki nas znajo tudi kdaj razjeziti, kar pomeni, da so podrezali v naše predsodke.

Samo tako bo Sodobnost ostala sodobna in stabilna sredi plime novosti, ki jih pospešeno prinaša vrtnec sprememb.”

Dodatne misli o uredniški usmerjenosti revije je Evald Flisar izrazil v intervjuju, ki ga je 4. januarja 2006 objavilo Delo. “Pesniki in pisatelji nismo nikoli brez sovražnika, ki nam poskuša zagreniti življenje. Nekoč je bila to totalitarna država. Danes je naš skupni sovražnik neoliberalna ekonomija, ki poskuša, seveda na veliko bolj prefinjen, lahko bi rekli kar zahrbtnen način, vse vidike življenja podjarmiti ideologiji dobička. Tako kot zmeraj je za vse poštene ustvarjalce edina moralna drža tudi danes disidentstvo: treba je delovati, konstruktivno seveda, proti ekscesom miselnosti, ki namerava iz nekaterih narediti graščake, iz drugih pa novodobne tlačane. Vsaka druga drža bi bila danes reakcionarna. Biti sodoben v tem zgodovinskem trenutku pomeni imeti socialni čut.” Dodal je, da skuša Sodobnost vpeti sodobno slovensko ustvarjalnost v evropsko in širšo, svetovno literaturo; bralcem skuša omogočiti vpogled v raznolikost sodobnih in velikokrat nasprotujočih si pogledov na pomembna vprašanja kulture in družbe. Spodbuja predvsem domače avtorje, hkrati pa skuša preseči tradicionalni slovenski parokializem. “Tako kot ima politika svojo elito, jo mora imeti tudi kultura; povsod je tako in vedno je bilo tako. Uredništvo literarne revije lahko zvabi v svoj hram samo tiste posameznike, ki hočejo biti v kulturi doma ali vsaj na daljšem dopustu. Takih je manj kot nekoč, a še vedno dovolj.”

Pripravila Saša Brajnik